

Politický monopol je charakterizován minimálním vlivem zvnějšku a nárůstem utváření politiky. Jak se ideje a představy jednotlivců i politických činitelů o problému mění, formují se nové skupiny k uskutečňování politických změn a političtí činitelé prosazují novou politiku. Prostředky a charakter skupiny jsou funkcí socioekonomických podmínek, institucionálních rysů a zhodnotitelných nákladů a výnosů daného problému spolu s jejich řešením. Zájmové skupiny se pokoušejí rozšířit nebo přetvořit povahu konfliktu změnou politické scény. Objevuje se soupeření o novou politiku, které může vyústit, dojde-li vůbec ke změně, v malou nebo velkou změnu v politice; i malá změna však může vést ke změně idejí či možností participace na politické moci. Změny v politice dávají vznik institucím k výkonu těchto změn. Instituce často přetrvávají i poté, co zájem veřejnosti opadne a skupiny se rozpadnou; nebezpečí je samozřejmě v tom, že s posunem centra veřejného zájmu do jiné oblasti může dojít k vývoji nového politického monopolu. Tímto způsobem se pak může politika měnit. Možnost změny politiky vzrůstá s množstvím organizujících se skupin a s množstvím možností participace. S tímto modelem utváření politiky získáváme mnohem sofistikovanější chápání občanské společnosti, idejí a spojení s demokracií.

Všimněte si, že diskuse o utváření politiky se v průběhu času příznačně změnila: posunuli jsme se od jednoduché diskuse o soupeření skupin k statickému modelu výlučných vztahů a odtud k dynamičtější perspektivě, zahrnující takové prvky, jako jsou schopnost skupin se organizovat, aktivita skupin, měnící se obsah idejí a vliv institucí. Jakákoliv koncepce občanské společnosti a její role v demokracii musí zahrnovat model utváření politiky se sofistikovanějším chápáním skupin, idejí a institucí.

Diamond ani Cohen s Aratem tak nečiní. Ačkoliv obě koncepce se zaměřují na občanskou společnost jako na kritický článek promulgace demokratických norem a komunikace společenských zájmů, ani jeden z nich nepřináší přesný nebo koherentní model toho, jak jsou normy a zájmy transformovány do státních opatření prostřednictvím procesu utváření politiky. Diamond jasně spoléhá na pluralistický model, kde rovnováha moci mezi skupinami ve společnosti je automaticky a přesně rozpoznávána politickými stranami a transformována do politiky. Pohled Cohena a Arata na utváření politiky je ještě vágnější, ale také se v základních rysech shoduje s pluralistickým modelem: konsensus o metanormách uplatňující zobecnitelné normy, které jsou vodítkem pro činnost státu. Neadekvátnost obou koncepcí může být viděna v jejich limitovaném chápání jak občanské společnosti, tak idejí.

Kritika Diamonda a Cohena-Arata

Ani jedné z obou koncepcí se nepodařilo rozeznat, že skupiny se nemusí formovat nebo že síla skupiny nemusí přesně odrážet její podporu ve společnosti. Druhý fakt je obzvláště ironický v případě Cohena-Arata, vezmeme-li v úvahu jejich zaměření na rozsáhlá sociální hnutí, neboli na neohraničené zájmy. Jak Diamond, tak i Cohen-Arato předpokládají, že skupiny ve společnosti samozřejmě existují. Protože se zaměřují na problematiku rozsáhlých sociálních hnutí, ignorují tak specifické konkrétní zájmy. A navíc, ani jedna z koncepcí nerozeznává dopad institucionálních rysů na vznik skupin a jejich sílu.

Obě koncepce se zbytečně omezují ohledně typů skupin ve společnosti, zaměřující se na organizace zdola nahoru jako na cesty sdružování a komunikace zájmů. Jako další následek selhání obou koncepcí je, že nevzaly adekvátně v úvahu institucionální rysy,

obě koncepce ignorují nebo bagatelizují možnost korporativních organizací, které jsou organizacemi shora dolů nebo organizacemi specificky podporovanými státem.⁸ Diamond správně identifikuje potenciální nebezpečí korporativních organizací, ale kritickým problémem není, jak on tvrdí, nezávislost na státu; klíčovou je spíše otázka demokracie uvnitř organizací a otázka reprezentačního monopolu. Za prvé, nemůžeme předpokládat, že autonomní skupiny budou vnitřně praktikovat demokracii, stejně tak jako nemůžeme předpokládat, že korporativní organizace tak činit nebudou. Za druhé, u nekorporativních skupin je možné dát do popředí určité oblasti politiky na úkor skupin ostatních. Za třetí, autonomní skupiny mohou být ve financování své činnosti zcela závislé na státních dotacích a tímto způsobem se přiblížit korporativismu. Viděno z této perspektivy, korporativní organizace mohou pravděpodobněji dominovat určité oblasti politiky a být méně náchylné ke změnám než autonomní organizace, ale to je otázkou míry, a nemělo by je to tudíž vyřazovat z diskuse o občanské společnosti.

Obě koncepce předkládají omezenou paletu činností skupin. Ačkoliv Diamond zdůrazňuje, že úlohou skupin je rozšiřovat informace a názory ve společnosti, tato činnost se zdá být omezena na rámec občanské společnosti. Zlehčuje nebo opomíjí lobbování, politickou analýzu, shromažďování informací a rozvíjení expertiz. Navíc, činnosti skupin jsou usměrňovány a zprostředkovávány politickými stranami snažícími se získat moc prostřednictvím voleb, ale žádné jiné specifické možnosti participace na politice zde nejsou seriózně brány v úvahu. Diamond i Cohen-Arato zdůrazňují klíčovou úlohu skupin při komunikaci, výměně informací a názorů, ale jedinou další činnost, kterou připisují sociálním hnutím, je občanská neposlušnost. To svědčí o nedostatečném napojení na politické strany a stát; přitom ale systém politických stran oba považují za průvodní jev občanské společnosti a z toho pak vyplývá, že žádné jiné možnosti participace v politice neexistují.

Obě koncepce, Diamondova i Cohenova-Aratova, podávají omezený výklad názorů, protože ani jedna koncepce adekvátně nezvažuje jejich dynamiku, která je přímým výsledkem lidsky omylného a subjektivního chápání světa. Paradoxem pravdy je to, že pravda neexistuje, nebo alespoň schopnost člověka pravdu objevit je velmi defektní. Názory se neustále mění pod tíhou nových informací: přicházejí nové události, získávají se zkušenosti, vytvářejí se analytické studie, mění se paradigmaty apod. Dokonce i Cohenovo-Aratovo použití metanorem jako náhražky pravdy nefunguje, neboť metanormy se také mění a jsou často zdrojem konfliktu, jak se stávají zobecnitelnými normami a posléze specifickými podklady pro rozhodování [viz Rae 1981]. Cohen-Arato nerozeznávají, jak silně by toto soupeření skupin o vliv mohlo zpočátku ovlivnit soudržnost nebo koordinovanou činnost sociálních hnutí. Dále pak, legitimita metanorem by se mohla sama zhroutit, kdyby se část společnosti vždy nacházela v menšině. Ještě hůře je na tom premisa, že metanormy jsou trvalé a neměnné, to vnuká myšlenku přímočaré dráhy politiky, jinými slovy že se politika nikdy nemění. Ačkoliv se obě koncepce zaměřují na občanskou společnost jako na kritický článek promulgační demokracie a komunikace společenských zájmů, ani jedna z nich nepostihuje nestálost a proměnnou kvalitu názorů.

Nestálost je důležitým aspektem dynamiky názorů. Použití voleb jako indikátoru měnících se názorů by vedlo k chybnému a zavádějícímu chápání společenských zájmů a jejich změn. Strany postihují různé zájmy ve společnosti pouze nedokonalé hned z něko-

⁸) Viz Schmitter a Lehmbruch [1979] pro úplnější zpracování konceptů korporatismu.

lika důvodů. Za prvé, fakt, že strana získá ve volbách 30 procent hlasů, neznamená, že 30 procent voličů podporuje každý jednotlivý bod stranického programu. Spíše to znamená, že v době voleb 30 procent voličů podpořilo obecnou platformu, ale že podpora pro jakoukoliv specifickou část programu může být větší či menší. Za druhé, interval mezi volbami zamlžuje příliv a odliv podpory jakékoliv strany, a to i s odhlédnutím od jednotlivých specifických částí stranického programu. Za třetí, voliči mohou nejen změnit svoji podporu specifické části, ale mohou také změnit míru závažnosti, kterou této části přiřkládají. Za čtvrté, nové problémy a jejich navržená řešení neustále vyvstávají bez ohledu na časování voleb. Všechny tyto čtyři problémy jsou aktivovány koaliční formou vlády.

Vliv nestálosti však nemůže být omezen na výsledky voleb. Změny názorů také vedou ke změnám zájmů a změnám přesvědčení o způsobech řešení problémů, s důležitým vlivem na tvorbu skupin, sílu skupin, politiky a i na politické přesvědčení. To, že Cohen-Arato nepoukazují adekvátně na nestálost názorů, je zřejmé z jejich spoléhání na soudržnost a koordinovanou činnost sociálních hnutí. Rozpad sociálního hnutí, vzestup frakcionalismu a existence dílčích vítězství nemohou být vysvětleny bez toho, že vykročíme z rámce jejich koncepcí. Jak již bylo řečeno výše, Diamond ve své koncepci k tomuto aspektu nepřistupuje dobře. Změnu politiky by vysvětloval jako posun ve spojení politikých stran klíčových skupin a role změny názoru by zůstala utajena. Diamond dále vyloučením protidemokratických skupin ze své definice občanské společnosti ztrácí možnost uznat, že skupiny dříve podporující demokratické normy mohou změnit své přesvědčení, orientaci a strategii.

Různorodá kvalita názorů je také důležitým aspektem opomíjeným oběma koncepcemi. Ironií je, že obě koncepce zdůrazňují důležitost norem podporujících demokratickou legitimitu, ale neberou v úvahu možnost, že se místo nich mohou vyvinout normy jiné. Oba předpokládají, že názory nebo ideje, které pobízejí skupiny a jejich činnost jsou dobrými idejemi, těmi idejemi, které podporují demokracii a jsou sdíleny lidmi napříč společnostmi. Historie 20. století by však měla stačit jako ukázka faktu, že se špatné (nebo dokonce zlé) ideje mohou rozrůstat. Opravdu, ponaučení, které nám uštědřila meziválečná Evropa, Latinská Amerika a některé postkomunistické státy, tkví v tom, že demokracie není ani permanentní, ani nevyhnutelná. Ignorováním kvality idejí, Diamond a Cohen-Arato opomíjejí možnost, že demokracie může selhat nebo že její růst může být zbrzděn.

Shrneme-li to vše, Diamondovo a Cohen-Aratovo selhání adekvátně začlenit sofistikovanější chápání občanské společnosti, ideje a efekt institucí, vede k nepřesnému modelu utváření politiky. Koncepty občanské společnosti a jejího spojení s demokracií navržené těmito autory jsou fatálně defektní jejich neschopností demonstrovat, jak jsou společenské normy a zájmy transformovány do státních opatření. Je proto nutné vyvíjet nové koncepce, které by k tomuto problému přistupovaly lépe.⁹

Přeložila Magda Čepková

ANDREW THOMAS GREEN je doktorandem politických věd na Univerzitě v Illinois v USA. Zaměřuje se na komparativní politiku. V letech 1995 a 1996 uskutečnil v České republice výzkum

⁹⁾ V mé připravované práci vytvářím novou koncepci spojení mezi občanskou společností a demokracií, používám ji k navržení způsobů ohodnocení povahy a vyhlídek demokratického vývoje a poté ji začleňuji do nové teorie změn režimů.

v tomto oboru díky grantům Mezinárodního ústavu pro vzdělávání a Ústavu pro studium světové politiky. Jeho disertační práce se zabývá problematikou změn režimů a stálostí demokracie.

Literatura

- Arato, Andrew 1981-82. „Civil Society Against the State: Poland 1980-81.“ *Telos*, no. 50, 23-47.
- Baumgartner, Frank, Bryan Jones 1993. *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago, IL: University of Chicago.
- Bealey, Frank 1996. „Democratic Elitism and the Autonomy of Elites.“ *International Political Science Review* 17: 319-331.
- Becker, Theodore 1983. „A Theory of Pressure Group Influence.“ *Quarterly of Economics* 98: 371-400.
- Bernhard, Michael 1993. „Civil Society And Democratic Transition In East Central Europe.“ *Political Science Quarterly* 108: 307-326.
- Cobb, Roger, Charles Elder 1983. *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Cobb, Roger, Jennie-Keith Ross, Marc Howard Ross 1976. „Agenda-Building as a Comparative Political Process.“ *American Political Science Review* 70: 126-138.
- Cohen, Jean, Andrew Arato 1992. *Civil Society and Political Theory*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Cohen, Michael, James March, Johan Olsen 1972. „A Garbage Can Model of Organizational Choice.“ *Administrative Science Quarterly* 17: 1-25.
- Dahl, Robert 1956. *A Preface to Democratic Theory*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Dahl, Robert 1961. *Who Governs?* New Haven, CT: Yale University Press.
- Dahl, Robert 1971. *Polyarchy: Participation and Organization*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Derthick, Marthe, Paul Quirk 1985. *The Politics of Deregulation*. Washington, DC: Brookings.
- Diamond, Larry 1994. „Toward Democratic Consolidation.“ *Journal of Democracy* 5, no. 3: 4-17.
- Ekiert, Grzegorz 1991. „Democratic Processes in East Central Europe: A theoretical Reconsideration.“ *British Journal of Political Science* 21: 285-313.
- Geremek, Bronislaw 1992. „Civil Society Then and Now.“ *Journal of Democracy* 3, no. 2: 3-12.
- Greenberg, George, Jeffrey Miller, Lawrence Mohr, Bruce Vladeck 1977. „Developing Public Policy Theory. Perspectives from Empirical Research.“ *American Political Science Review* 71, no. 4.
- Gunnell, John G. 1996. „The Genealogy of American Pluralism: From Madison to Behavioralism.“ *International Political Science Review* 17: 253-265.
- Habermas, Jürgen 1987. *The Theory of Communicative Action*. Boston, MA: Beacon Press.
- Hecko, Hugh 1978. „Issue Networks and the Executive Establishment.“ In *The New American Political System*, ed. by Anthony King. Washington, DC: American Enterprise Institute.
- Journal of Democracy* 1994. Vol. 5, no. 3.
- Keane, John 1988a. *Civil Society and the State: New European Perspectives*. London: Verso.
- Keane, John 1988b. *Democracy and Civil Society*. London: Verso.
- Kingdon, John 1984. *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. Boston: Little, Brown & Co.
- Kingdon, John 1993. „Politicians, Self-Interest, and Ideas.“ Pp. 73-90 in *Reconsidering the Democratic Public*, ed. by George Marcus and Russell Hansen. University Park, PA: Pennsylvania State University Press,).
- Knock, David 1986. „Associations and Interest Groups.“ *Annual Review of Sociology* 12: 1-21.
- Lindblom, Charles E. 1977. *Politics and Markets*. New York: Basic Books.

- Lowi, Theodore 1964. „American Business, Public Policy, Case Studies, and Political Theory.“ *World Politics* 16: 677-693.
- Lowi, Theodore 1969. *The End of Liberalism*. New York: Norton.
- Mills, C. Wright 1956. *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.
- Moore, Mark 1988. „What Sorts of Ideas Become Public Ideas?“ Pp. 55-83 in *The Power of Public Ideas*, ed. by Robert Reich. Cambridge: Ballinger.
- Mucciaroni, Gary 1990. *The Political Failure of Employment Policy 1945-1982*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- O'Donnell, Guillermo, Philippe Schmitter 1986. *Transitions From Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Olson, Mancur 1965. *The Logic Of Collective Action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Petracca, Mark (ed.) 1992. *The Politics of Interests: Interest Groups Transformed*. Boulder, CO: Westview Press.
- Polányi, Karl 1957. *The Great Transformation*. Boston, MA: Beacon Press.
- Quirk, Paul 1988. „In Defense of the Politics of Ideas.“ *Journal of Politics* 50: 31-41.
- Rae, Douglas 1981. *Equalities*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ripley, Randall, Grace Franklin 1986. *Policy Implementation and Bureaucracy*. Chicago: Dorsey.
- Rocheftort, David, Roger Cobb 1993. „Problem Definition, Agenda Access, and Policy Choice.“ *Policy Studies Journal* 21: 56-71.
- Sabatier, Paul 1988. „An Advocacy Coalition Framework of Policy Change and Role of Policy-Oriented Learning Therein.“ *Policy Sciences* 21: 129-168.
- Sales, Arnaud 1991. „The Private, the Public and Civil Society: Social Realms and Power Structures.“ *International Political Science Review* 12: 295-312.
- Salisbury, Robert 1992. *Interests and Institutions: Substance and Structure in American Politics*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Schattschneider, E. E. 1960. *The Semi-Sovereign People*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Schmitter, Philippe, Gerhard Lehmbruch (eds.) 1979. *Trends Toward Corporatist Intermediation*. London: Sage.
- Schumpeter, Joseph 1976. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Allen & Unwin.
- Seligman, Adam 1992. *The Idea of Civil Society*. New York: Free Press.
- Shils, Edward 1991. „The Virtue Of Civil Society.“ *Government and Opposition* 26: 3-20.
- Splichal, Slavko 1994. *Media Beyond Socialism: Theory and Practice in East-Central Europe*. Boulder, CO: Westview Press.
- Stepan, Alfred 1988. *Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Stigler, George 1971. „The Theory of Economic Regulation.“ *Bell Journal of Economics and Management Science* 2: 3-21.
- Stone, Deborah 1989. „Casual Stories and the Formation of Policy Agendas.“ *Political Science Quarterly* 104: 281-300.
- Tester, Keith 1992. *Civil Society*. London: Routledge.
- Tocqueville, Alexis de 1945. *Democracy in America*. New York: Vintage Books.
- Truman, David 1951. *The Govermental Process*. New York: Alfred A. Knopf.
- Walker, Jack 1991. *Mobilizing Interest Groups in America: Patrons, Professions, and Social Movements*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Weaver, R. Kent, Bert Rockman 1993. *Do Institutions Matter?* Washington, DC: Brookings.

Marienthal

Nezaměstnaná obec ve výzkumu Paula Lazarsfelda, Marie Jahodové a Hanse Zeisela

HYNEK JEŘÁBEK*

Institut sociologických studií, FSV UK, Praha

Marienthal

The town which was the subject of the research into unemployment carried out by P. F. Lazarsfeld, Marie Jahoda and H. Zeisel

Abstract: This paper describes the findings, theories and field methods of the research carried out by Paul Lazarsfeld, Marie Jahoda and Hans Zeisel in winter 1931/1932 in Austria. The results of this research work were published in 1933 in German under the title *The Unemployed from Marienthal* (*Die Arbeitslosen von Marienthal*). Since the Second World War the book has been published in many editions and printings in English, German, French, and also in Korean. The book is generally known under the short title *Marienthal*.

This small industrial town near Vienna became the subject of a major sociographical research. The research focused not on the unemployed individual but on the whole community afflicted by unemployment. The research team made a considerable effort to understand and describe the situation of families of unemployed textile workers in Marienthal. The combination of quantitative research procedures with methods of qualitative research was a significant feature of the research. The authors were interested in the family budgets and diet of the unemployed families. They investigated the effects of unemployment studying statistical data of consumption and the purchasing of goods in the town. They studied the family life, analysed the changes in meaning of the time of unemployed citizens, examined how the role of interest groups, congregations, church and political parties was adapted to the situation of mass unemployment.

The authors contributed to the investigation of the aspirations and life-plans of members of families affected by longitudinal unemployment. The book came to some theoretical conclusions concerning the influence of long lasting unemployment on the social organism, i.e., the community of Marienthal. Apathy, no future plans, but at the same time trying to create chances for one's children, were the most apparent elements of the life situation of unemployed citizens of Marienthal.

This paper also discusses in brief the subsequent lives and scientific work of all three authors.

Sociologický časopis, 1997, Vol. 33 (No. 2: 321-337)

Dvacet let již uplynulo od smrti Paula Lazarsfelda, jednoho ze zakladatelů moderního empirického sociologického výzkumu. Více než šedesát let dělí současného čtenáře od životních osudů nezaměstnaných obyvatel vesnice Marienthalu, které jsou vylíčeny ve stejnojmenné knížce, jejímiž autory byli tehdy mladí a neznámí výzkumníci vídeňské univerzity – matematik, statistik, sociální psycholog a zakladatel výzkumného centra

*) Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. Hynek Jeřábek, CSc., Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd UK, Celetná 20, 116 36 Praha 1, e-mail jerabek@s.fsv.cuni.cz